

DOI:10.26104/NNTIK.2023.57.54.035

Кудайберди уулу Д.

**ЭВТАНАЗИЯГА БАЙЛАНЫШТУУ ЭТИКА ЖАНА
УКУК МАСЕЛЕЛЕРИ**

Кудайберди уулу Д.

**ЭТИЧЕСКИЕ И ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ СВЯЗАННЫЕ
С ЭВТАНАЗИЕЙ**

Kudaiberdi uulu D.

ETHICAL AND LEGAL ISSUES RELATED TO EUTANASIA

УДК: 343.619

Бул макалада эвтаназиядагы коопсуздуктун жана этиканын маанилүүлүгүнө байланыштуу маселелер каралат. Эвтаназияны түшүнүүдө орун алган айырмачылыктар каралып, жашоонун акырына байланыштуу этикалык жана укуктук маселелердин карама-каршылыгы жана азапты токтотуу маселелери баса белгиленет. Эвтаназиянын философиялык, медициналык жана юридикалык аныктамаларында бар айырмалоочу өзгөчөлүктөр ачылат. Бул аныктамалардын ортосундагы айырмачылыктар эвтаназия маселесинин көп кырдуу мүнөзүн жана бул маселени талкуулоодо жана жөнгө салууда моралдык, медициналык жана укуктук аспектилери эске алуу зарылдыгын көрсөтөт. Эвтаназия пайда болушу мүмкүн болгон жагдайлардын ар түрдүүлүгү баса белгиленет, бул маселени укуктук жана этикалык көз караш менен жөнгө салуунун татаалдыгы баса белгиленет. Эвтаназия контекстинде калыстыкты камсыз кылуу, бейтаптардын кызыкчылыктарын коргоо жана этикалык стандарттарды сактоо үчүн так ченемдик укуктук актыларды түзүү маанилүү экени белгиленген.

Негизги сөздөр: адам, негизги укуктар, жашоо, укук, эвтаназия, эвтаназия аныктамасы, этикалык көйгөйлөр, укуктук көйгөйлөр.

В данной статье анализируются вопросы, связанные с важностью обеспечения безопасности и соблюдения этических норм при эвтаназии. Рассматриваются имеющиеся отличия в понимании эвтаназии, подчеркивается противоречивость этических и юридических вопросов, которые связаны с концом жизни и вопросами прекращения страданий. Раскрываются отличительные особенности, которые имеются в философском, медицинском и правовом определениях эвтаназии. Различия между этими определениями подчеркивают многогранность вопроса эвтаназии и необходимость учета моральных, медицинских и юридических аспектов при обсуждении и регулировании этого вопроса. Освещается разнообразие ситуаций, в которых эвтаназия может возникнуть, и подчеркивается сложность регулирования этого вопроса с точки зрения законов и этических норм. Отмечается, что определение ответственности и создание четких нормативов важны для обеспечения справедливости, защиты интересов пациентов и поддержания этических стандартов в контексте эвтаназии.

Ключевые слова: человек, основные права, жизнь, право, эвтаназия, определение эвтаназии, этические проблемы, правовые проблемы.

This article examines issues related to the importance of safety and ethics in euthanasia. The existing differences in the understanding of euthanasia are examined, the inconsistency of ethical and legal issues that are associated with the end of life and issues of ending suffering is emphasized. The distinctive features that exist in the philosophical, medical and legal definitions of euthanasia are

revealed. The differences between these definitions highlight the multifaceted nature of the issue of euthanasia and the need to take into account moral, medical and legal aspects when discussing and regulating this issue. The variety of situations in which euthanasia may arise is highlighted, and the complexity of regulating this issue from a legal and ethical perspective is highlighted. It is noted that defining responsibilities and creating clear standards are important to ensure fairness, protect the interests of patients and maintain ethical standards in the context of euthanasia.

Key words: human, fundamental rights, life, law, euthanasia, definition of euthanasia, ethical issues, legal issues.

Эвтаназиянын маанилүү аспектилеринин бири – өзүн-өзү өлтүрүүгө жардам берүүчү субъекттин көйгөйлөрү. Эвтаназиянын көпчүлүк аныктамалары көбүнчө медициналык чөйрөдө анын кесиптик милдеттерин, медицина тармагындагы билимин жана жөндөмүн эске алуу менен, медициналык адис жана көбүнчө дарыгер жасайт деп болжолдойт. Бул мындай иш-аракеттерди жүргүзүүдө коопсуздукту жана этикалык нормаларды сактоону камсыздоо зарылчылыгы менен шартталган.

Бирок, кээ бир өлкөлөр эвтаназияны фельдшерлер же медайымдар сыяктуу саламаттыкты сактоонун башка адистери жүргүзө алабы же канчалык деңгээлде болору тууралуу пикирлерин билдиришти.

Бул өзүн-өзү аныктоо жана чечим кабыл алуу жөндөмдүүлүгү сыяктуу кошумча этикалык жана укуктук маселелерди козгойт. Ошентип, эвтаназияны жүзөгө ашыруучу субъекттин маселеси чындыгында татаал жана ар кандай контексттерде жана өлкөлөрдө кылдаттык менен кароону талап кылат [1].

Белгилеп кетсек, эвтаназияны медициналык кызматкер жүргүзгөн жагдайлар менен аракеттерди (же аракетсиздикти) туугандары же башка адамдар жасаган кырдаалдардын ортосунда айырмачылыктар бар. Көптөгөн укуктук системалар жана этикалык негиздер медициналык адис тарабынан аткарылган эвтаназияга макулдук берүү менен өзүн-өзү өлтүрүүгө жардам берүүнүн ортосунда айырмаланат.

Өлүмгө алып келүүгө макулдук берүү, ал адамдын өзүнүн өтүнүчү боюнча болсо да, этика жана мыйзамдуулук боюнча татаал суроолорду жаратат. Бул маселелерге болгон мамиле өлкөлөр жана маданияттар боюнча олуттуу түрдө айырмаланышы мүмкүн.

«Жардам менен өзүн-өзү өлтүрүү» термини көбүнчө адам бейтапка өз жашоосун токтотуу үчүн каражат же жардам көрсөткөн кырдаалдарды сүрөттөө үчүн колдонулат. Бул термин эвтаназиядан айырмаланат, мында башка адам өлүмгө алып баруучу аракеттерди активдүү жүргүзөт.

Бул чөйрөдөгү түшүнүүдөгү жана мыйзамдардагы айырмачылыктар өмүрдүн акырына жана азапты токтотуу маселелерине байланыштуу «этикалык жана укуктук маселелердин татаалдыгын көрсөтүп турат» [2].

Эвтаназиянын философиялык, медициналык жана юридикалык аныктамаларынын өзүнчө айырмалоочу белгилери бар. Бул өзгөчөлүктөр кантип ачылса болот:

1. Философиялык аныктама – ички мааниси: Эвтаназиянын философиялык аныктамасы адамдын өз тагдырын өзү аныктоо укугуна, адамдын кадыр-баркына, адилеттүүлүк жана боорукердик маселелерине байланышкан моралдык-этикалык аспектилерди карай алат. Бул азап-кайгы качан боорукердикке айланат же тескерисинче, моралдык жактан кабыл алынгыс болуп калат деген суроолорду туудурат.

2. Медициналык аныктама – процедуралар: Медициналык контекстте эвтаназияны дарылоону токтотуу, паллиативдик жардам көрсөтүү жана оорулуу пациенттин өмүрүн токтотууга багытталган активдүү кийлигишүү жөнүндө чечимдерге тиешелүү процедуралык маселе катары кароого болот. Бул жерде оорунун диагностикасына жана прогнозуна байланыштуу медициналык аспектилер эске алынышы мүмкүн.

3. Юридикалык аныктама – жоопкерчиликти белгилөө: Укуктук контекстте эвтаназия мындай аракеттер үчүн жоопкерчиликти белгилеген мыйзамдардын алкагында аныкталат. Бул эвтаназияга уруксат берилген шарттарды жана чектөөлөрдү, ошондой эле макулдук маселелерин, документтерди жана медициналык адистердин жана башка субъектердин ролун жөнгө салышы мүмкүн.

Бул аныктамалардын ортосундагы айырмачылыктар эвтаназия маселесинин көп кырдуу мүнөзүн жана бул маселени талкуулоодо жана жөнгө салууда моралдык, медициналык жана укуктук аспектилерди эске алуу зарылдыгын көрсөтөт.

Кылмыш-жаза-укуктук мааниде эвтаназиянын аныктамасы бул маселени мыйзамдык жактан жөнгө салууда көбүнчө каралуучу негизги элементтерди чагылдырат. Бул аныктама негизги компоненттери болуп төмөнкүлөр саналат:

1) Атайылап өлүмгө алып келүү: Кылмыш-жаза-укуктук контекстте эвтаназия актысы, адатта, адамдын жашоосун атайылап токтотуу катары каралат.

2) Айыкпас оорулуу пациент: Көпчүлүк укуктук системаларда эвтаназия актылары айыккыс оорулардын контекстинде каралат, мында медициналык дарылоо мүмкүнчүлүктөрү чектелүү.

3) Бейтаптын өтүнүчү: Пациенттин макулдугу көбүнчө эвтаназияны жашоону аяктоонун башка формаларынан айырмалоочу маанилүү элемент болуп саналат. Бул бейтаптын жашоосун бүтүргүсү келгенин билдирет.

4) Медициналык адис же башка адам тарабынан аткарылган: эвтаназияны медициналык адистер да, башка адамдар да жүргүзүшү мүмкүн деген түшүндүрмө бул иш-аракеттин ар кандай сценарийлерин баса белгилейт.

5) Боорукердик мотиви: Боорукердик мотивине шилтеме эвтаназия актынын этикалык аспектинде басым жасайт, ал көбүнчө юридикалык жана этикалык талкууларда талкуунун объекти болуп саналат.

6) Азаптан кутулуунун максаты: эвтаназиянын максаты адам чыдагыс физикалык азаптан арылуу экендиги белгиленет, бул аракеттин адилеттүүлүгүн баалоодо маанилүү фактор болушу мүмкүн.

Бул элементтер көбүнчө эвтаназияны жөнгө салуучу мыйзамдарда жана укуктук документтерде эске алынат. Бул аныктама ар кайсы өлкөлөрдө жана юрисдикцияларда конкреттүү мыйзамдарга жана эрежелерге жараша өзгөрүшү мүмкүн экенин белгилей кетүү маанилүү.

Эвтаназияны кылмыш-укуктук мааниде түшүнүү бул акттын негизги белгилерин гана эмес, ошондой эле анын өзгөчө укуктук жөнгө салууну талап кылышы мүмкүн болгон уникалдуу аспектилерине басым жасоодон турат [3]. Эвтаназия менен кылмыштын башка түрлөрүн, мисалы, адам өлтүрүүнүн ортосундагы айырмачылык сот органдары жана мыйзам чыгаруучулар бул иштерди өзгөчөлүгүн эске алуу менен карап чыгышы үчүн маанилүү. Бул ыкма кандай артыкчылыктарды берет:

а) Эвтаназиянын кылмыш-укуктук мүнөздөмөлөрүнүн тутумун аныктоо мындай учурларды иликтөө үчүн так негиз түзүүгө жардам берет. Бул мыйзамдарды так колдонууга шарт түзөт [4].

б) Жабырлануучунун өтүнүчү боюнча жасалган жаңы өз алдынча кылмыштын – киши өлтүрүүнү аныктоо мүмкүнчүлүгүн кароо мыйзам чыгаруучуларга адам өлтүрүүнүн башка түрлөрүнө салыштырмалуу эвтаназиянын өзгөчөлүктөрүн жана анын контексттерин эске алууга мүмкүндүк берет [5].

в) Соттор эвтаназияны башка актылардан айырмалап, жазага карата туура чечим кабыл алышы үчүн сунушталган кылмыш менен башка ага байланыштуу кылмыштардын ортосунда чек коюу маанилүү.

Бул кадамдар эвтаназия маселесинин укуктук эрежелерди гана эмес, этикалык жана медициналык аспектилерин да айкалыштырган мыйзамдык базаны түзүүгө жардам берет.

Жоопкерчилик маселелери эвтаназия контекстинде маанилүү ролду ойнойт жана тиешелүү мыйзамдарды жана ченемдик актыларды иштеп чыгууга

таасирин тийгизет. Кылмыш-жаза, жарандык жана тартиптик жоопкерчилик маселелерин камтыган эвтаназия үчүн жоопкерчиликтин даражасын аныктоо бул маселени укуктук жөнгө салуунун негизги аспектиси болуп саналат.

Эвтаназия учурундагы жоопкерчиликтин негизги аспектилери төмөнкүлөрдү камтыйт:

1. Кылмыш-жаза жоопкерчилиги: Кылмыш-жаза жоопкерчилигинин маселелери дарыгерлерге, медициналык адистерге же эвтаназияга катышкан башка адамдарга тиешелүү болушу мүмкүн. Бул ар кайсы өлкөлөрдө жана юрисдикцияларда ар кандай болушу мүмкүн жана эвтаназияга кандай шарттарда уруксат берилген же мыйзамсыз экенин мыйзамдар аныкташы мүмкүн.

2. Жарандык жоопкерчилик: Кылмыш-жаза жоопкерчилигинен тышкары, жарандык жоопкерчилик маселелери жеке жаракат алган дооматтардын контекстинде пайда болушу мүмкүн. Бейтаптын жакындары же башка кызыкдар тараптар ар кандай мыйзамдуу негиздер боюнча дооматтарды коюшу мүмкүн.

3. Тартиптик жоопкерчилик: Дарыгерлер жана медициналык персонал ошондой эле саламаттыкты сактоо уюмдары жана көзөмөлдөөчү органдар тарабынан тартиптик жазага тартылышы мүмкүн. Бул медициналык этиканын эрежелерине жана стандарттарына жараша иликтөөлөрдү жана дисциплинардык жазаларды камтышы мүмкүн.

Эвтаназия контекстинде адилеттүүлүктү камсыз кылуу, бейтаптардын кызыкчылыктарын коргоо жана этикалык стандарттарды сактоо үчүн жоопкерчиликти аныктоо жана так ченемдерди түзүү маанилүү.

Белгилей кетсек, эвтаназия социалдык-укуктук кубулуш катары татаал мүнөзгө ээ жана бул актынын ар түрдүү формалары анын көп түрдүүлүгүн жана татаалдыгын баса белгилейт. Бул формалар чогуу алганда эвтаназиянын негизги табиятын жана мазмунун ачып берет. Бул көрүнүштүн формаларына төмөнкүлөр кирет:

1. Активдүү эвтаназия: пациенттин жашоосун токтотууга багытталган активдүү аракеттерди камтыйт. Бул дары-дармектердин, инъекциялардын жана башка медициналык процедуралардын өлүмгө алып келүүчү дозаларын колдонууну камтышы мүмкүн.

2. Пассивдүү эвтаназия: дарыгер же башка медициналык адис пациенттин өмүрүн узартуу үчүн жигердүү кадамдарды жасабашы менен айырмаланат. Бул дарылоодон баш тартуу, жашоону камсыз кылуучу дарылоо ыкмаларын колдонбоо же жасалма колдоодон баш тартууну камтышы мүмкүн [6].

3. Ыктыярдуу эвтаназия: Оор оорудан же адам чыдагыс азаптан улам жашоосун токтотууну каалаган пациенттин өзүнүн макулдугу менен болот.

4. Ыктыярдуу эмес эвтаназия: бейтаптын ачык макулдугусуз пайда болот, мисалы, анын катышуусуз

эвтаназия жөнүндө чечим кабыл алынганда, балким, анын аң-сезимсиз абалына байланыштуу.

5. Өлүм учурунда физикалык колдоо: бейтапка берилген дары-дармектердин өлүмгө алып келүүчү дозалары сыяктуу өзүнө-өзү жардам көрсөтүү үчүн каражаттарды берүүнү камтыйт.

6. Өлүмгө психологиялык колдоо көрсөтүү: психологиялык колдоону жана пациентке жашоосун токтотуу жөнүндө чечим кабыл алууда жардамды камтыйт.

Ошентип, бул формалар эвтаназия пайда болушу мүмкүн болгон ар түрдүү кырдаалдарды чагылдырат жана маселени жөнгө салуунун укуктук жана этикалык татаалдыгын көрсөтөт. Ар бир форма уникалдуу моралдык, этикалык жана укуктук көйгөйлөрдү жаратат.

«Кайрымдуулук менен өлтүрүү» (же «ырайымдуу өлтүрүү») феномени активдүү эвтаназиядан айырмаланышы мүмкүн. Ырайымдуулук менен өлтүрүүдө дарыгер бейтаптын (эс-учун жоготкон болушу мүмкүн) ачык макулдугусуз, ал сөзсүз өлүмгө алып келет деп эсептеген азапты токтотуу үчүн чара көрөт. Бул жерде маанилүү айырмачылык, мисалы, наркоз берүүчү дары-дармектин ашыкча дозасын киргизүүдө, бейтаптын ачык макулдугунун жоктугу болуп саналат. Мындай аракеттер бейтаптын азабын жеңилдетүү аракети катары кабыл алынышы мүмкүн, бирок ошол эле учурда алар этикалык талаш-тартыштын объекти болуп, бул аракет активдүү эвтаназиябы же өлүп жаткан адамга паллиативдик жардам көрсөтүүбү деген суроолорду жаратышы мүмкүн.

Мындай жагдайларды укуктук жана этикалык башкаруу юрисдикциялардын ортосунда олуттуу айырмаланышы мүмкүн [7]. Көптөгөн өлкөлөрдө мыйзамдар ырайымдуулук менен өлтүрүү сыяктуу маселелерге таасир этиши мүмкүн болгон өз тагдырын өзү чечүүгө жана адамдын өз денеси жөнүндө чечимдерге болгон жеке укуктарынын принцибинин айланасында түзүлөт. Дарыгер айыккыс дартка чалдыккан бейтаптар үчүн өзүн-өзү өлтүрүү үчүн каражат берген учурларды кээде «дарыгердин жардамындагы өзүн-өзү өлтүрүү» деп аташат. Бул дарыгер бейтапты өмүрүн аяктоо үчүн колдоно турган каражаттар менен камсыз кылууну камтыйт, бирок чечүүчү чараларды пациент өзү кабыл алат.

Бул маселе дагы бир катар этикалык, моралдык жана укуктук маселелерди козгойт. Көптөгөн өлкөлөрдө бул активдүү эвтаназияга салыштырмалуу дарыгерлердин өмүрүнүн акырына чыгуу процессине катышуунун бир кыйла «пассивдүү» жолу катары кабылданат. Бирок, өзүн-өзү өлтүрүү каражаттары каралган учурда да, бейтаптын макулдугу, медициналык этика жана пациенттердин укуктары боюнча суроолор курч бойдон калууда [8].

Бул маселени жөнгө салуучу мыйзамдар жана

жоболор да өлкөгө же аймакка жараша өзгөрүшү мүмкүн. Кээ бир өлкөлөрдө белгилүү бир шарттарда дарыгердин жардамы менен өзүн-өзү өлтүрүүгө уруксат берсе, башкаларында бул мыйзамсыз же катуу чектөөлөргө дуушар болушу мүмкүн.

Ошентип, эвтаназия жеке укуктарды сыйлоо менен коомдук кызыкчылык үчүн этикалык жана укуктук стандарттарды камсыз кылуунун ортосундагы тең салмактуулукту талап кылган татаал тема. Ал терең талкууларды жана оптималдуу чечимдерди ыкчам издөөнү улантууда.

Адабияттар:

1. Вавилкина Т.В. К вопросу об эвтаназии в законодательстве зарубежных стран // Наука. Общество. Государство. 2014. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-ob-evtana-zii-v-zakonodatelstve-zarubezhnyh-stran>
2. Djorobekova A. M. International cooperation of the Commonwealth of independent States in countering human trafficking: General characteristics and main directions / A. M. Djorobekova, A.V. Boretsky, V.V. Cherepko // Вестник Инновационного Евразийского университета. – 2020. – No. 1(77). – P. 42-47. – DOI 10.37788/2020-1/42-47. – EDN HFAABJ
3. Телегина Е.Г., Шаталюк В.В. Уголовно-правовая оценка эвтаназии // Бюллетень науки и практики. 2017. - №11 (24). - С. 380-392.
4. Чернышева Ю.А. Уголовно-правовые вопросы причинения смерти потерпевшему по его просьбе (эвтаназия): автореферат дисс... канд. юрид. наук. - Москва, 2008. – С. 5.
5. Сирик М.С. Институт потерпевшего: уголовно-правовые и криминологические аспекты: Дисс. ... к.ю.н. Ростов-на-Дону. - С. 106.
6. Ардашева Н.А. Эвтаназия как метод искусственного прерывания жизни: правовые условия // Российский юридический журнал. – 1996. – № 1. – С. 14.
7. Абдикерим кызы Г. Роль адвокатов в распространении практики медиации в зарубежных странах. //Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2020. №. 2. С. 204-207. - DOI:10.26104/NNTIK.2019.45.557
8. Капинус О.С. Эвтаназия как социально-правовое явление (уголовно-правовые проблемы): дисс.... д.ю.н. / О.С. Капинус. - М., 2006. - 500 с.